

Ernst Oosterveld

KRAAIEN EN WEIDEVOGELS IN HET ZUIDELIJK WESTER- KWARTIER

*In het voorjaar van 1987
is er in het Zuidelijk
Westerkwartier (ZWK)
door een
samenwerkingsverband
van plaatselijke boeren,
jagers,
natuurbeschermers en de
Milieufederatie
Groningen een
veldonderzoek uitgevoerd
naar het roven van eieren
van weidevogels door
zwarte kraaien. Over de
aanleiding, de opzet en de
resultaten van dit
onderzoek gaat dit artikel.*

Kraai

IN GESPREKKEN OVER WEIDEVOGELBESCHERMING in het Zuidelijk Westerkwartier (ZWK) tussen boeren en natuurbeschermers is de rol van zwarte kraaien (of roeken, zoals ze daar alle grote kraaiachtigen noemen) altijd een heet hangijzer (1).

Boeren hebben de ervaring, dat legsels, die ze bij hun werkzaamheden hebben ontzien, toch nog worden vernield. De zwarte kraai is dan nogal eens de boosdoener. De boeren wijzen erop, dat kraaien de laatste jaren in het ZWK in aantal zijn toegenomen en zijn van mening, dat deze toename een belangrijke oorzaak is van de achteruitgang van bepaalde soorten weidevogels. Vanuit die ervaring is een voor de hand liggende beschermingsmaatregel het afschieten van zoveel mogelijk zwarte kraaien.

Natuurbeschermers stuit dit echter tegen de borst. Zij hebben bezwaar tegen een dergelijke ingreep in de natuurlijke verhoudingen tussen diersoorten of wijzen erop dat het dweilen met de kraai open is: de afgeschoten dieren worden direct weer vervangen door kraaien uit de omgeving (2). Volgens hen moet de werkelijke bedreiging voor weidevo-

gels bij de intensieve landbouwmethoden gezocht worden.

Een gesprek over weidevogelbeheer loopt zo nogal eens uit op een welles-nietes-diskussie. Natuurbeschermers zijn wel eens geneigd de mening van boeren hierover niet serieus te nemen en boeren trekken snel de konklusie, dat kraaien wel de grootste bedreiging voor weidevogels moeten zijn, omdat die soms zo duidelijk waarneembaar eieren vreten. De resultaten van onderzoeksrapporten zijn vaak in strijd met de ervaringen van veel boeren.

Omdat voor weidevogelbescherming samenwerking tussen natuurbeschermers en boeren onontbeerlijk is, moest duidelijk op tafel komen, welke bedreiging zwarte kraaien voor weidevogels nu precies in het ZWK vormen. Wanneer hierover tussen boeren en natuurbeschermers overeenstemming bereikt kan worden, kan er openheid ontstaan voor verdere maatregelen ter bescherming van weidevogels in het ZWK.

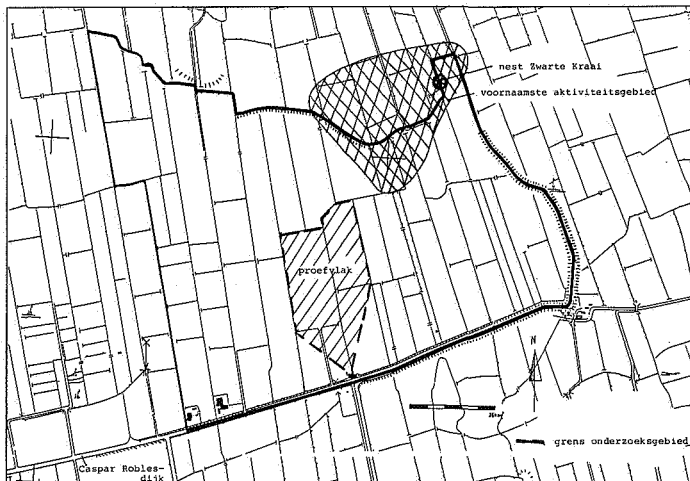
Om deze redenen heeft het Projekt Boer en Beheer van de Milieufederatie Groningen

het initiatief genomen een veldonderzoek te gaan doen in het ZWK, in nauwe samenwerking met plaatselijke boeren en natuurbeschermers.

Begeleidingskommissie

Omdat voor veel boeren de resultaten van wetenschappelijk onderzoek vaak slecht inzichtelijk zijn, worden ze moeilijk aanvaard, zeker wanneer ze ook nog eens in strijd blijken te zijn met hun eigen ervaringen. Om dit effect te voorkomen is gezocht naar een werkwijze waardoor alle belanghebbende partijen nauw betrokken waren bij en daardoor goed inzicht hadden in het verloop van het onderzoek. Op deze manier leek de kans op aanvaarding van de uitkomsten van het onderzoek door alle betrokkenen het grootst. Om deze reden is een Begeleidingskommissie ingesteld met vier boeren en vier natuurbeschermers uit het ZWK. De natuurbeschermers vertegenwoordigden allen een organisatie uit de streek. De boeren zaten er op persoonlijke betrokkenheid. Twee van hen waren tevens jager in beide onderzoeksgebieden.

Ook aan contacten met de boeren in beide onderzoeksgebieden is veel aandacht besteed. Met ieder van hen zijn de bedoelingen van het onderzoek doorgesproken en zijn afspraken gemaakt over betreding van het land.

Onderzoeksgebied Grootegastmolenpolder

Grootegastmolenpolder

De leden van de Begeleidingskommissie bleken elkaar veel te vertellen te hebben over wel en wee van natuur en landbouw in het ZWK. Het onderzoek werd op de voet gevolgd en iedereen ging akkoord met konklusies. Wel werd de kanttekening geplaatst, dat de resultaten slechts gebaseerd zijn op één seizoen. Met behulp van de regionale pers en een in-

formatieavond in Doezum is in het ZWK publiciteit gegeven aan de uitkomsten. Hierbij bleek het werken met een Begeleidingskommissie uit de streek van grote betekenis. Op belangrijke momenten in de discussie sprongen leden bij, waardoor de vaste patronen van natuurbeschermers enerzijds en boeren en jagers anderzijds werden doorbroken. Hoewel de gemoederen van sommige jagers alsnog hoog opliepen, bleek op de informatiebijeenkomst en uit enkele reacties uit de streek de aanvaardbaarheid van de resultaten bij de meeste belanghebbenden er door bevorderd.

Onderzoek

Het probleem is uitgewerkt tot de volgende twee onderzoeksvragen:

- 1 Wat is het broedsukses van weidevogels in het ZWK en wat is de invloed van de zwarte kraai daarop?
- 2 Is er een duidelijk verschil in kraaienaktiviteit en broedsukses van weidevogels tussen een gebied, dat intensief op de zwarte kraai wordt bejaagd en een gebied, dat minder intensief wordt bejaagd?

Als onderzoeksgebieden werden de Grootegastmolenpolder en de polder Kale Weg gekozen. In de Grootegastmolenpolder wordt intensief op kraaien gejaagd, in de polder Kale Weg minder intensief. Hier werd ten behoeve van het onderzoek het door-

schieten van de nesten uitgesteld tot het moment, dat de eieren waren uitgekomen.

Deze twee gebieden werden gekozen, omdat ze onderling goed vergelijkbaar en representatief zijn voor de typische weidevogelgebieden in het ZWK. Het zijn open polders, die omsloten worden door een besloten houtsingellandschap op een zandrug (in Groningen gast geheten). Bij de keuze werd gelet op de soortenrijkdom en de dichtheid van de weidevogels, het graslandgebruik en op de geschiktheid voor de zwarte kraai (zowel broedvogels als niet-broedvogels).

Binnen beide polders is gekozen voor een beperkt onderzoeksgebied van ca. 100 ha. Om gegevens te krijgen over het aandeel van de zwarte kraai in de totale eiverliezen werden hier gedurende de eileg- en broedfase zoveel mogelijk weidevogellegfels opgezocht en eens per week gecontroleerd. Hierbij werden gegevens verzameld over o.a. het aanwezige aantal eieren en roof.

Bovendien werden in beide gebieden vanuit schuilhutten gedurende 38 uur verspreid over de dag continue waarnemingen verricht. Dit was om gegevens te verzamelen over de kraaienactiviteit en -roof in het open deel van de polder, waar de weidevogels zitten. Er is gekeken naar de aantallen zwarte kraaien, de tijdsduur van hun verblijf, de aard van de activiteiten en de roof in proefvlakken van ca. 10 ha, die wat betreft landschappelijke situering en weidevogeldichtheden vergelijkbaar waren.

Om de aanvaardbaarheid van de resultaten te vergroten is het onderzoek begeleid door een Begeleidingscommissie van betrokkenen uit de streek.

Resultaten

Wat is het broedsukses van weidevogels in het ZWK en wat is de invloed van de zwarte kraai daarop?

In het onderzoek zijn de nesten betrokken van grutto, Kievit, scholekster, tureluur, wartersnip, slobbeend en wilde eend.

Van het totaal aantal gevonden eieren is in de Grootegastermolenpolder 66 % uitgekomen, in de polder Kale Weg 69 % (zie tabel 1).

In de Grootegastermolenpolder is dus in totaal 34 % van de eieren verloren gegaan, waarvan maximaal 16,5 % aan de zwarte kraai kan worden toegeschreven.

Aan de Kale Weg is in totaal 31 % verloren gegaan, waarvan maximaal 12,5 % opgevreten kan zijn door zwarte kraaien.

'Maximaal' wil zeggen het aantal eieren, waarvan aan de schaalresten gezien kon wor-

den, dat ze door een zwarte kraai waren opgevreten, plus het aantal spoorloos verdwenen eieren. Dit laatste kan ook het werk zijn van kraaien, want er wordt vaak waargenomen, dat ze met de eieren wegvliegen. De zwarte kraai bleek bijna de enige natuurlijk rover te zijn.

Is het verlies groot of klein?

Hier kunnen we een antwoord op krijgen door de resultaten te vergelijken met onderzoek naar broedsukses ergens anders en met berekeningen volgens een theoretisch voortplantingsmodel.

In 36 onderzoek aan bovengenoemde soorten in Noord- en West-Europa bleek gemiddeld 29 % van de eieren verloren te gaan.

Volgens theoretische berekeningen op grond van veldgegevens mag er een verlies van 40 % van de eieren optreden voordat de weidevogelstand achteruit gaat (1).

Als we de resultaten van dit onderzoek ermee vergelijken, dan blijkt het verlies iets boven het gemiddelde te zitten: 34 en 31 % vergeleken met 29 % gemiddeld. De afwijking is echter heel gering.

Het is minder dan het theoretisch verlies, dat maximaal mag optreden. Een vergelijking met gegevens uit het boomloze kleiweidegebied rond Franeker (3) laat zien dat de verliezen door de zwarte kraai in het ZWK on-

geveer drie keer zo groot: 16,5 en 12,5 % vergeleken met 5 % van alle gevonden eieren.

Konklusie

Het maximale eiverlies ten gevolge van de zwarte kraai in het ZWK was in 1987 drie keer zo groot als het gemiddelde is in het boomloze kleiweidegebied rond Franeker. Het beliep ongeveer de helft van het totale verlies. Het totale broedsukses in 1987 was echter voldoende groot om de weidevogelstand op peil te houden.

Is er een duidelijk verschil in kraaienactiviteit en broedsukses van weidevogels tussen een gebied, dat intensief op de zwarte kraai wordt bejaagd en een gebied, dat minder intensief wordt bejaagd?

In het onderzoeksgebied in de polder Kale Weg hadden drie paar zwarte kraaien hun territorium; in de Grootegastermolenpolder één paar. Buiten de territoriumhouders werden zelden andere kraaien in het onderzoeksgebied waargenomen. De zwarte kraaien hadden hun nest steeds in het houtsingelgebied of bij een boerderij aan de rand van de polder. Hun territorium strekte zich uit tot in het open gebied (zie kaart 1 en 2). Het was niet goed mogelijk de invloed van het verschil in bejagingsintensiteit op de roof van weidevogeleieren te bepalen, omdat in beide pol-

Eieren opgevreten door zwarte kraaien. Linksboven 2 grutto-eieren; rechtsboven 2 wilde eende-eieren; midden 2 scholekstereieren; onder 1 heuvset

ders de broedsels voortijdig werden verstoord (op een broedsel aan de Kale Weg na, die wel pas werd doorgeschoten nadat de eieren waren uitgekomen). In hoeverre het verschil in aantallen broedparen wordt veroorzaakt door verschil in bejagingsintensiteit kan op grond van dit onderzoek niet worden gezegd.

Hoewel er dus in het hele onderzoeksgebied aan de Kale Weg drie keer zoveel zwarte kraaien zaten als in de Grootegastermolenpolder, is de maximale roof er iets lager (12,5 % tegen 16,5 %, tabel 1).

De kraaienactiviteit in het proefvlak in het open gebied was in beide polders nagenoeg evenhoog (8,5 kraaiminuten per uur* in de Grootegastermolenpolder tegen 9,6 in de polder Kale Weg, tabel 2).

Aangezien er in het proefvlak in de Grootegastermolenpolder maar één paar voorkwam en in de polder Kale Weg twee, betekent dit dat dit ene paar in vergelijking bijna twee keer zoveel actief was in het open gebied als de beide paren in de polder Kale Weg afzonderlijk (respektievelijk 7 en 4 % van het totaal).

Van het totaal aantal eieren, dat in de proefvlakken is gevonden, is in de Grootegastermolenpolder maximaal 20,5 % door zwarte kraaien geroofd, in de polder Kale Weg 6,5 %. De dichtheid aan weidevogelnesten

was in beide proefvlakken nagenoeg gelijk. Ze lagen in delen van de polders met de meeste weidevogels.

Het is mogelijk dat het paar in de Grootegastermolenpolder zich meer had gespecialiseerd in het eten van eieren. Ook is het mogelijk, dat het verschil wordt veroorzaakt door de ligging van de grens tussen de territoria. In de polder Kale Weg lag die dwars door het proefvlak, in de Grootegastermolenpolder lag het proefvlak midden in het territorium. Tijdens de waarnemingen bleek, dat het grensgebied zelden werd bezocht.

Konklusie

Het ene paar in de Grootegastermolenpolder was in vergelijking twee keer zo actief in een proefvlak in het open gebied als beide paren in de polder Kale Weg afzonderlijk en vrat daar in totaal drie keer zoveel eieren. Voor zover de lagere kraaienstand in de Grootegastermolenpolder het gevolg is van intensievere bejaging, bleek dit dus niet te leiden tot minder roof van weidevogeleieren. In het proefvlak was dit zelfs drie keer zo veel en in het hele onderzoeksgebied gelijk aan de polder Kale Weg.

Wellicht zijn er voor boeren en jagers vanwege de schade aan de landbouw nog andere redenen om op zwarte kraaien te jagen (los van

de vraag of het effectief is). Het argument, dat ze zoveel eieren roven dat daardoor in het ZWK de weidevogelstand achteruit gaat, is echter niet langer houdbaar. ●

* Het aantal kraaiminuten is een maat voor kraai-activiteit, waarmee zowel de tijdsduur als het aantal aanwezige kraaien wordt uitgedrukt: één kraai één minuut aanwezig is één kraaiminuut; twee kraaien één minuut aanwezig is twee kraaiminuten enz.

	Grootegastermolenpolder 208	Kale Weg 279
totaal aantal eieren		
uit (%)	66	69
verloren (%)	34	31
max. roof zw kraai (%)	16,5	12,5
onbevruucht (%)	5	2,5
verlaten (%)	5	5,5
uitgemaaid (%)	5	1
vertrapt door vee (%)	1,5	5,5
kapot gereden (%)	0	1,5
roof wezel (%)	0	4
roof zw. kraai (%)	6	5
verdwenen (%)	10,5	7,5

Tabel 1 — Broedsukses en eiverliezen van grutto, kievit, scholekster, tureluur, watersnip, slobeend en wilde eend in de Grootegastermolenpolder en de polder Kale Weg.

	Grootegastermolenpolder	Kale Weg
aantal waarnemingen	38	38
weidevogelnestdichtheid in proefvlak (aantal per ha)	1,6	1,3
gevonden aantal kraaiminuten in proefvlak (per uur)	8,5	9,6
% van maximaal mogelijke (per uur)	7	4
maximale roof zw. kraai (% van aantal eieren)	20,5	6,5
waarvan eiverliezen waargenomen	8 ei + 1 kuiken	4 0

Tabel 2 — Kraaienactiviteit en -roof in de proefvlakken in de Grootegastermolenpolder en de polder Kale Weg in de periode 1-22 mei 1987.

